

สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ กับพระราชกรณียกิจทางการแพทย์และการสาธารณสุข

พจน์ โขติงเสถียร

1. ความนำ

จากพระราชโองการของสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ เนื่องในโอกาสเสด็จพระราชดำเนินไปพระราชทานประกาศนียบัตรและอนุปริญญาดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์จากคณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล ว่า “การได้เข้าไปใกล้ชิดประชาชนเป็นสิ่งสำคัญยิ่ง เพราะทำให้ได้รู้ได้เห็นชีวิตความเป็นอยู่ของเขาที่อาจเป็นอีกอย่างหนึ่ง ซึ่งคนในเมืองเช่นเรานึกไปไม่ถึง” ทำให้สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ “ได้มีโอกาสได้ทราบถึงความทุกข์ยากอย่างหนึ่งของประชาชนคือความเจ็บไข้ได้ป่วย... ได้เห็นคนเจ็บด้วยโรคต่าง ๆ เป็นอันมากอย่างไม่เคยเห็นมาก่อน” ทั้งนี้เพราะสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถได้ทรงพบว่า “...ราษฎรเป็นจำนวนมากขาดการดูแลสุขภาพในเรื่องความเจ็บป่วย ซึ่งนับว่าเป็นเรื่องที่สำคัญที่สุด เพราะคนคือทรัพยากรที่สำคัญของชาติ ถ้าประชากรของชาติมีแต่โรคภัยไข้เจ็บ การพัฒนาชาติย่อมทำได้โดยยาก”

พระราชกรณียกิจทางสาธารณสุขและการสาธารณสุขจึงเป็นโครงการในพระราชดำริที่สำคัญโครงการหนึ่งของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ซึ่งทรงปฏิบัติควบคู่กันไปกับโครงการอื่น ๆ ทุกครั้งที่เสด็จพระราชดำเนินออกเยี่ยมราษฎร สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถทรงมีพระราชดำริพ้องต้องกับพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวว่า “ความทุกข์ยากของราษฎรย่อมอยู่เหนือความสุขส่วนพระองค์” จึงได้โดยเสด็จ ๆ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวไปทุกหนทุกแห่ง และสนองพระราชโองการโดยทรงรับพระราชภาระในเรื่องการแพทย์และการสาธารณสุขแทนพระองค์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และได้ทรงพบว่าคนเจ็บไข้ได้ป่วยเพิ่มจำนวนขึ้นเป็นลำดับ

การบริการด้านสาธารณสุขของรัฐและเอกชนในประเทศไทยมีทั้งการบริการด้านการรักษาพยาบาล การป้องกันโรคติดต่อ และการส่งเสริมสุขภาพอนามัยของประชาชนซึ่งหากมองเพียงผิวเผินอาจจะคิดว่าเพียงพอแก่ความต้องการของประชาชน แต่เมื่อพิจารณาอัตราส่วนของแพทย์ต่อประชากร

แล้วจะพบว่าในประเทศไทยยังมีปัญหาถิ่นสาธารณสุขค่อนข้างสูง จากสถิติปี พ.ศ. 2530 "ใน กรุงเทพมหานครมีแพทย์ 1 คนต่อประชากร 998 คน ส่วนในภูมิภาคพบว่าในภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีแพทย์ 1 คนต่อประชากร 26,128 คน ภาคเหนือมีแพทย์ 1 คนต่อประชากร 12,942 คน และภาคใต้มีแพทย์ 1 คนต่อประชากร 14,643 คน"

ดังนั้น การที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงมีพระราชดำริให้ตั้งหน่วยงานและโครงการ แพทย์สาขาต่าง ๆ เพื่อช่วยเหลือราษฎรผู้ยากไร้ คือ ชาวนาผู้ซึ่งเราถือว่าเป็นกระดุกสนหลังของ ประเทศให้มีโอกาสได้รับการดูแลสุขภาพอย่างถูกต้องเมื่อเจ็บไข้ได้ป่วย จึงเป็นโครงการที่มีความสำคัญต่อประเทศชาติเป็นอย่างยิ่ง

2. พระราชกรณียกิจทางการแพทย์และการสาธารณสุข

สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถได้ทรงดำรงตำแหน่งองค์สภานายิกาสภา กษัตริย์ไทย และได้ทรงรับพระราชภาระทางงานการแพทย์และสาธารณสุขจากพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว พระองค์ได้ทรงทุ่มเทพระองค์ให้แก่งานทางด้านการแพทย์และการสาธารณสุขเป็นอย่างมาก ดังปรากฏเป็นพระราชกรณียกิจสำคัญ ๆ ซึ่งอาจแบ่งออกเป็น 3 ประเภท คือ พระราชกรณียกิจทาง ด้านการตรวจรักษาผู้ป่วย พระราชกรณียกิจทางการเสริมความรู้ทางสาธารณสุขพื้นฐานให้แก่ ประชาชนในท้องถิ่น และพระราชกรณียกิจเกี่ยวกับงานสภากษัตริย์ไทย

2.1 พระราชกรณียกิจทางด้านการตรวจรักษาผู้ป่วย ได้แก่ โครงการแพทย์อเนกนفع มาจากพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ซึ่งประกอบด้วยหน่วยแพทย์พระราชทานหรือ หน่วยแพทย์ประจำพระองค์ โครงการแพทย์หลวงเคลื่อนที่พระราชทาน โครงการแพทย์พิเศษตาม พระราชประสงค์ โครงการศูนย์แพทย์อาสาของราชมหาวิทยาลัยแพทยแห่งประเทศไทย โครงการ ทุนศุกรมพระราชทาน โครงการแพทย์ คือ จมก และภมแพ พระราชทาน และหน่วยงานฝ่าย คนไข้ในกองราชเลขาการในสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ

2.1.1 หน่วยแพทย์พระราชทานหรือหน่วยแพทย์ประจำพระองค์ ตามปกติแพทย์ ประจำพระองค์มีหน้าที่ดูแลสุขภาพและพลาณามัยของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและพระราชวงศ์ และทุกคนในขบวนเสด็จฯ

ในปี พ.ศ. 2512 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถได้เสด็จฯ ไปเยี่ยมโครงการชาวเขาในโครงการหลวง ได้ทอดพระเนตรเห็นชาวเขาที่มาเฝ้ารับเสด็จฯ จับป่วยกันเป็นจำนวนมาก จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้นายแพทย์ประจำพระองค์ คือ ศาสตราจารย์ นายแพทย์คณัย - สนิทวงศ์ ณ อยุธยา ทตรวจรักษากันใช้เป็นการเฉพาะหน้าไปก่อน และในปีนั้น หม่อมเจ้าภีศเดช รัชนี ได้กราบบังคมทูลพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวว่าควรมีแพทย์ออกไปตรวจรักษาราษฎรทางเหนือที่อยู่ในเขตที่มีผู้ก่อการร้ายคุกคาม ซึ่งได้พระราชทานพระบรมราชานุญาตและพระราชทานชื่อว่า "หน่วยแพทย์พระราชทาน" มี ศาสตราจารย์ นายแพทย์คณัย สนิทวงศ์ ณ อยุธยา เป็นนายแพทย์คนแรกที่ออกปฏิบัติหน้าที่นี้

2.1.2. โครงการแพทย์หลวงเคลื่อนที่พระราชทาน แพทย์หลวงเป็นข้าราชการประจำสำนักพระราชวัง

ในปี พ.ศ. 2510 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถเสด็จพระราชดำเนินแปรพระราชฐานประทับแรม ณ พระราชวังไกลกังวล ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เจ้าหน้าที่แพทย์และพยาบาลจัดเครื่องมือเครื่องใช้และยารักษาโรคออกตรวจรักษาราษฎรในท้องถิ่นทุรกันดารในจังหวัดเพชรบุรี ราชบุรี ประจวบคีรีขันธ์ ในขณะนั้นยังไม่มีหน่วยแพทย์ของทางราชการเข้าไปถึง

เมื่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จแปรพระราชฐานไปยังต่างจังหวัด เช่น พระราชวังไกลกังวล หัวหิน พระตำหนักทักษิณราชินีเวศน์ นราธิวาส พระตำหนักภูพานราชินีเวศน์ สกลนคร จะทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้แพทย์หลวงออกตรวจรักษากันใช้หน้าพระตำหนัก ปฏิบัติหน้าที่ร่วมกับหน่วยแพทย์พระราชทาน ในขณะที่หน่วยแพทย์พระราชทานจะต้องออกไปปฏิบัติงานตรวจรักษากันใช้ที่เฝ้ารับเสด็จ ณ จุดที่เสด็จฯ ถึง หน่วยแพทย์หลวงเคลื่อนที่พระราชทานก็จะปฏิบัติหน้าที่อยู่ ณ จุดตรวจหน้าพระตำหนักจนกระทั่งกันใช้หมด

2.1.3. โครงการแพทย์พิเศษตามพระราชประสงค์ สืบเนื่องมาจากในปี พ.ศ. 2517 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้เสด็จเยี่ยมราษฎรที่นิคมพัฒนาภาคใต้ อำเภอแคว้ง จังหวัดนราธิวาส ได้ทรงเห็นราษฎรในนิคมพัฒนาภาคใต้เจ็บป่วย ประกอบกับในท้องถิ่นนี้ประชาชนส่วนใหญ่มีฐานะทางเศรษฐกิจไม่ดี การคมนาคมไม่สะดวก มีสถานีอนามัยอำเภอสุคีรินอยู่เพียงแห่งเดียว จึงมีรับสั่ง

กับรัฐมนตรีว่าการกระทรวงสาธารณสุข (ศาสตราจารย์ นายแพทย์อุคม ไปษะกฤษณะ) ให้ตั้ง "หน่วยแพทย์พิเศษ" เพื่อหมุนเวียนเข้าไปบริการตรวจรักษาประชาชนเป็นประจำ โดยรับแพทย์อาสาสมัครจากจังหวัดใกล้เคียงเข้าไปบริการแบบหน่วยแพทย์เคลื่อนที่ที่สถานีอนามัยอำเภอสุภินันท์ ต่อมาสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดนครราชสีมาพิจารณาเห็นว่าจังหวัดได้รับเงินงบประมาณเพิ่มขึ้น จึงสร้างสถานีบริการอนามัยเพิ่มขึ้นที่กิ่งอำเภอสุภินันท์ โดยมีเจ้าหน้าที่สาธารณสุขเข้าไปปฏิบัติงานและพักอยู่ในท้องที่เป็นประจำ จังหวัดจึงถอนหน่วยบริการเคลื่อนที่ออกมาปฏิบัติงานที่สำนักงานสาธารณสุขจังหวัด แต่ยังมีแพทย์และเจ้าหน้าที่หมุนเวียนออกไปปฏิบัติหน้าที่สัปดาห์ละ 2 ครั้งเป็นประจำ ส่วนที่จังหวัดเชียงใหม่ไม่มีหน่วยแพทย์หน่วยวัง แต่ก็มีคนไข้เป็นจำนวนมากที่จะต้องผ่าตัด จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้จักคณะแพทย์พิเศษจากโรงพยาบาลพระมงกุฎเกล้าและโรงพยาบาลศิริราชมาปฏิบัติการผ่าตัดให้คนไข้โรงพยาบาลค่ายกาวิละ

2.1.4 โครงการศัลยแพทย์อาสาของราชวิทยาลัยศัลยแพทย์แห่งประเทศไทย ในปี พ.ศ. 2518 แพทย์อาสาสมัครที่ออกปฏิบัติงานตรวจรักษาคนไข้ที่สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดนครราชสีมาแรก ๆ เป็นแพทย์อายุโส มีความรู้และประสบการณ์ทางด้านการผ่าตัดเป็นพิเศษ จึงได้รับการขอร้องให้ช่วยปฏิบัติงานด้านการผ่าตัดที่โรงพยาบาลประจำจังหวัดนครราชสีมาด้วย

หลังจากได้ก่อตั้งราชวิทยาลัยศัลยแพทย์แห่งประเทศไทยแล้ว ในปี พ.ศ. 2521 ได้มีศัลยแพทย์อาสาไปช่วยปฏิบัติงานที่โรงพยาบาลประจำจังหวัดสกลนคร ในช่วงที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จพระราชดำเนินแปรพระราชฐาน ณ พระตำหนักภูพานราชนิเวศน์ และต่อมาได้ปฏิบัติงานที่โรงพยาบาลประจำจังหวัดทุกแห่งที่แปรพระราชฐาน

2.1.5 โครงการทันตกรรมพระราชทาน ในปี พ.ศ. 2512 ทันตแพทย์สี่ สิริสิงหทันตแพทย์ประจำพระองค์ได้กราบบังคมทูลฯ ว่าหลังจากเกษียณอายุราชการแล้วจะขอบำเพ็ญตนให้เป็นประโยชน์ต่อสังคมในทางใดทางหนึ่งสุดแต่จะทรงพระกรุณา พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจึงมีพระราชดำริให้ทันตแพทย์สี่ สิริสิงห และทันตแพทย์อาสาซึ่งเป็นศิษย์ของทันตแพทย์สี่ออกตรวจรักษาประชาชนในท้องถิ่นทุรกันดารและห่างไกลคมนาคม ด้วยเหตุที่ทรงพบว่าประชาชนป่วยเป็นโรคฟันและโรคเหงือกกันมาก

ในการออกปฏิบัติการภาคสนาม ถ้าทันตแพทย์อาสาสมัครพิจารณาการออกปฏิบัติการไม่ได้ก็จะได้รับความร่วมมือจากหน่วยราชการต่าง ๆ ที่มีทันตแพทย์อยู่ประจำ เช่น คณะทันตแพทยศาสตร์

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย คณะสาธารณสุขศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล กองแพทยกรรมตำรวจ โรงพยาบาลราชวิถี กระทรวงกลาโหม การรถไฟแห่งประเทศไทย และกองสลากกินแบ่ง เป็นต้น

2.1.6 โครงการแพทย์หู คอ จมูก และภูมิแพ้ พระราชทาน ในปี พ.ศ. 2522 สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้จัดชุดแพทย์ หู คอ จมูก โดยอาศัยแพทย์หู คอ จมูก อาสาสมัครจากโรงพยาบาลพระมงกุฎเกล้า โรงพยาบาลรามธิบดี โรงพยาบาลราชวิถี โรงพยาบาลประจำจังหวัดนครราชสีมา และโรงพยาบาลประจำจังหวัดนครพนม ผลักเปลี่ยนกันไปประจำที่โรงพยาบาลประจำจังหวัด โดยเริ่มจากจังหวัดนครราชสีมา และขยายการปฏิบัติงานไปยังจังหวัดสกลนครและที่โรงพยาบาลค่ายกาวิละ จังหวัดเชียงใหม่ และในปี พ.ศ. 2524 ได้จัดตั้งหน่วยศัลยกรรมผ่าตัดหูเคลื่อนที่ไปทามอำเภอต่าง ๆ โดยเริ่มจากภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคเหนือ และภาคใต้ มี พลโท นายแพทย์อัศวิน เทพาคำ เป็นหัวหน้าชุด ปฏิบัติงานเช่นเดียวกับที่ต่งปกติในกรุงเทพฯ คือ มีการตรวจคนไข้นอก ในกรณีที่ไม่จำเป็นต้องรับไว้ในโรงพยาบาล ก็ให้ยาไปรับประทาน ในกรณีที่ต้องผ่าตัดก็จะรับตัวไว้ในโรงพยาบาล

2.1.7 หน่วยงานฝ่ายคนไข้ในกองราชเลขาการ ในพระองค์สมเด็จพระบรมราชินีนาถ นับตั้งแต่มีผู้ป่วยในพระบรมราชานุเคราะห์ เพื่อให้ผู้ป่วยได้รับการรักษาพยาบาลทั้งทางกายและใจอย่างสมบูรณ์ สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถได้ทรงมอบหมายให้ราชเลขาการในพระองค์ฯ เป็นผู้ดำเนินการจัดส่งผู้ป่วยเข้าโรงพยาบาล ตลอดจนไปเยี่ยมดูแลอาการ และต้องกราบบังคมทูลฯ ให้ทรงทราบว่าคุณไข่มมีอาการเป็นอย่างไรบ้าง ทั้งนี้เพราะสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถทรงตระหนักว่า "...การให้ความเมตตาปรานี ความปรารถนาดีต่าง ๆ อันเป็นความรู้สึกที่กันจิตใจหรือเป็นนามธรรมนั้นย่อมเหนือกว่าการให้หยูกยา ข้าวปลาอาหาร และสิ่งต่าง ๆ ซึ่งเป็นวัตถุอันเป็นรูปธรรมมากมาย ดังนั้น ในการรักษาพยาบาลผู้ป่วยเจ็บ จึงต้องถือเอาความเมตตากรุณาและความห่วงใย ความปรารถนาที่จะให้เขามีชีวิตอยู่รอด ให้หายป่วยไข้ได้กลับมีความสุขนั้นเป็นสิ่งสำคัญ การให้หยูกยา ข้าวน้ำ แม้เป็นปัจจัยสำคัญมากก็ยังเป็นรองกว่า เพราะอยู่ที่วิธีให้ คนไข้นั้นแม้ได้อาหาร ได้ยา แต่ถ้าขาดความรักความเห็นใจของผู้ดูแลรักษาก็อาจหมกกำลังใจ หมกอาลัยในชีวิตได้ง่ายที่สุด"

นอกจากจะพระราชทานความช่วยเหลือคนไข้แล้ว พระองค์ยังทรงห่วงใยครอบครัวผู้ป่วยด้วย เช่น หากทรงเห็นว่าหัวหน้าครอบครัวเจ็บป่วยร้ายแรงมากจนไม่อาจทำงานหาเงินเลี้ยงครอบครัว

กริวได้ก็จะพระราชทานความช่วยเหลือต่าง ๆ เช่น พระราชทานการศึกษาแก่บุตรที่ยังเรียนอยู่ หรือ ทรงช่วยกันอาชีพแก่ภรรยาและบุตรที่ยังไม่มีงานทำ หรือพระราชทานพระราชทรัพย์ช่วยเหลือครอบครัวบ้างตามสมควร ส่วนคนไข้ก็จะได้รับการปฏิบัติอย่างดี มีประวัติอย่างละเอียด

2.2 พระราชกรณียกิจทางการเสริมความรู้ทางสาธารณสุขพื้นฐานให้แก่ประชาชนในท้องถิ่น อาจจำแนกออกเป็น 2 ประเภท คือ การจัดการอบรมหมอบ้าน และการจัดตั้งศาลา รวมใจ

2.2.1 การจัดการอบรมหมอบ้าน สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ ได้โดยเสด็จ ฯ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวไปเยี่ยมโครงการชลประทานเพื่อประชาชนของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว โครงการมูลนิธิศิลปาชีพในพระองค์พระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ ทำให้ได้ทรงพบว่าประชาชนในท้องถิ่นต่าง ๆ นอกจากจะยากจนแล้ว ยังขาดแคลนเครื่องนุ่งห่ม ยารักษาโรค อาหารการกินยังไม่ถูกต้องเนื่องจากไม่รู้จักคุณค่าของอาหาร เช่น นมมารถ่า กล้วยน้ำว่า และ ข้าวซ้อมมือ จึงมีพระราชดำริให้จัดการ “อบรมหมอบ้าน” ขึ้น

ก. วัตถุประสงค์ในการจัดการอบรม เพื่อให้ผู้เข้ารับการอบรมมีความรู้และความสามารถดังนี้

- 1) สามารถทำการรักษาพยาบาลเบื้องต้นได้
- 2) สามารถช่วยเหลือการทำคลอดและทำคลอดรายปกติได้
- 3) มีความรู้ในการป้องกันตาบอดจากการติดเชื้อของทารกแรกเกิดได้
- 4) สามารถช่วยเหลือผู้ป่วยที่ได้รับอุบัติเหตุได้
- 5) รู้จักวิธีใช้อาหารเสริมในท้องถิ่นให้เป็นประโยชน์
- 6) รู้จักเลือกรับประทานอาหารที่มีประโยชน์และมีคุณค่าทางโภชนาการ
- 7) สามารถป้องกันและควบคุมโรคติดต่อที่พบบ่อยในท้องถิ่นได้
- 8) สามารถให้ยาสามัญประจำบ้านเพื่อการรักษาได้
- 9) สามารถรับและส่งผู้ป่วยเพื่อรักษาต่อได้
- 10) มีความรู้เกี่ยวกับสาธารณสุขมูลฐานเพื่อเผยแพร่ให้ประชาชนใน

ชุมชนได้

ข. วิทยาการผู้ทรงคุณวุฒิ ได้แก่

- 1) อาสาสมัคร เจ้าหน้าที่ของสภากาชาดไทยมาช่วยอบรมการเคหะ
- 2) แพทย์ผู้เชี่ยวชาญจากหน่วยแพทย์พระราชทานผลิตเปลี่ยนแปลงกันมาสอน
- 3) สาธารณสุขจังหวัดร่วมประสานงานกับองค์กรต่าง ๆ ในการจัดหลักสูตรการอบรมร่วมกับอาสาสมัครจากสภากาชาดไทย

พยายาม

ค. ผู้เข้ารับการอบรม

- 1) การคัดเลือก
 - 1.1) สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถทรงคัดเลือกชาวบ้านจากโครงการของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และโครงการศิลปาชีพในพระองค์สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ
 - 1.2) สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถทรงมอบหมายให้ราชเลขาธิการในพระองค์ ฯ เป็นผู้ดำเนินการคัดเลือกจากชาวบ้านทั้งชาวพื้นเมืองและชาวไทยภูเขาจาก 7 จังหวัดภาคเหนือ

- 2) ระดับการศึกษา จากข้อมูลปี พ.ศ. 2525 ผู้เข้าอบรมมีความรู้ตั้งแต่อ่านออกเขียนได้จนถึงชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายสำหรับฆราวาส ส่วนพระสงฆ์เป็นนักธรรมตรี
- 3) อาชีพ ส่วนใหญ่ทำนา

ง. หลักสูตร จากการอบรมหมอบ้านในระหว่างวันที่ 26 มกราคม -

27 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2525 รวมระยะเวลา 1 เดือน มีดังนี้

- 1) หลักการพยาบาลเบื้องต้น
- 2) หลักการทำให้ปราศจากเชื้อโรค
- 3) การวินิจฉัยโรคเบื้องต้น
- 4) การรักษาและช่วยเหลือผู้ป่วย
- 5) การชักประวัติคนไข้ การบันทึกระเบียบรายงาน การฝึกบันทึกแบบฟอร์มรายงาน
- 6) ยาเสพติดให้โทษ

- 7) การใช้จ่าย การเก็บรักษา และยาสามัญประจำบ้าน
- 8) สุขวิทยาส่วนบุคคล
- 9) ปัจจุบันพยาบาล
- 10) การสุขาภิบาล
- 11) การเคลื่อนย้ายผู้ป่วย
- 12) กายวิภาคและสรีรวิทยาของหญิง
- 13) ความรู้เกี่ยวกับการตั้งครรภ์ การทำคลอด
- 14) ความรู้เกี่ยวกับอนามัยแม่และเด็ก
- 15) โภชนาการ

ผู้เข้ารับการอบรมตามโครงการ "อบรมหมอหมู่บ้าน" จะสามารถช่วยเหลือเพื่อนบ้านในชุมชนของตนได้ บางคนก็ประจำอยู่ที่ศาลารวมใจด้วย

2.2.2 การจัดตั้งศาลารวมใจ ในปี พ.ศ. 2519 สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถได้โดยเสด็จฯ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวแปรพระราชฐานไปประทับ ณ จังหวัดเชียงใหม่เพื่อทรงเยี่ยมราษฎรในจังหวัดภาคเหนือ ได้มีพระราชดำริให้สร้าง "ศาลารวมใจ" ใกล้เคียงโดยทรงมีพระราชประสงค์จะให้วัดเป็นศูนย์กลางของหมู่บ้าน ให้ชาวบ้านเข้าวัดและยึดพระพุทธศาสนาเป็นที่พึ่งทางใจ จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ข้าราชการบริพาร ลูกเสือชาวบ้าน และหน่วยงานทหารช่างจังหวัดทหารบกเชียงใหม่ร่วมกันสร้างอาคารที่จะใช้เป็นที่ให้ความรู้และความสว่างแก่ชาวบ้าน และพระราชทานชื่ออาคารว่า "ศาลารวมใจ" หมายถึงสถานที่รวมความสามัคคีของหมู่บ้าน

ปัจจุบันมีศาลารวมใจ 7 แห่ง คือ

ก. ศาลารวมใจบ้านกาด จังหวัดเชียงใหม่ พระราชทานเมื่อวันที่ 9 มีนาคม พ.ศ. 2519

ข. ศาลารวมใจบ้านขุนคง จังหวัดเชียงใหม่ พระราชทานเมื่อวันที่ 9 มีนาคม พ.ศ. 2519

ค. ศาลารวมใจพร้าว จังหวัดเชียงใหม่ พระราชทานเมื่อวันที่ 31 มีนาคม พ.ศ. 2519

ง. ศาลารวมใจบ้านวัดจันทร์ จังหวัดเชียงใหม่ พระราชทานเมื่อวันที่ 10 มีนาคม พ.ศ. 2522

สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถทรงสนพระทัยกิจการสภากาชาดเป็นอย่างยิ่ง ได้มีพระราชดำริให้ทนายไต้บำรุงสภากาชาดไทยเป็นประจำทุกปี โดยจัดงานกาชาดขึ้น นอกจากนี้ ในระหว่างที่ทรงตามเสด็จ ฯ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวไปเยือนต่างประเทศ ได้ทรงปฏิบัติพระราชภารกิจเพื่องานกาชาดไปด้วย ได้เสด็จ ฯ ทอดพระเนตรกิจการสภากาชาดของต่างประเทศ ทรงได้รับของขวัญเป็นอุปกรณ์การแพทย์บ้าง เงินบ้าง ซึ่งพระองค์ได้นำกลับมาบำรุงสภากาชาดไทย และพระองค์ก็ได้พระราชทานพระราชทรัพย์ส่วนพระองค์แก่สภากาชาดของต่างประเทศด้วย

ในปี พ.ศ. 2522 เกิดศึกกลางเมืองในประเทศกัมพูชา ประชาชนชาวเขมรได้รับความทุกข์ยาก พากันอพยพเข้ามาอยู่ตามชายแดนประเทศไทยหลายจุด โดยเฉพาะทางอรุญญประเทศ จังหวัดปราจีนบุรี ที่เข้ามาทางจังหวัดจันทบุรีและตราดก็มีบ้าง สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารีในฐานะองค์อุปนายิกาผู้อำนวยการสภากาชาดไทยได้รับหนังสือจากเลขาธิการสภากาชาดไทยว่าผู้ว่าราชการจังหวัดตราดมีหนังสือขอความช่วยเหลือจากสภากาชาดไทย เนื่องจากชาวกัมพูชาอพยพไปในเขตเขาล้านจังหวัดตราดประมาณสี่หมื่นคนเศษ ผู้อพยพอยู่กันอย่างน่าอนาถ ไม่ถูกสุขลักษณะ อาจก่อให้เกิดโรคระบาดได้ จึงนำความกราบบังคมทูล ฯ สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ ดังนั้น ในวันที่ 26 พฤษภาคม พ.ศ. 2522 ได้เสด็จทอดพระเนตรด้วยพระองค์เอง จึงมีพระราชเสาวนีย์ให้สร้างที่พักอาศัย สร้างศูนย์กาชาด ขึ้นด้วยเพื่อความปลอดภัยของผู้อพยพ บางครั้งสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถได้ประทับแรม ณ ที่นั้นด้วย ซึ่งการช่วยเหลือผู้ลี้ภัยชาวกัมพูชาครั้งนี้ นอกจากจะทำให้ผู้ลี้ภัยมีอาหารเพียงพอ ปราศจากโรคภัย ยังเป็นผลดีต่อราษฎรไทยที่ไม่ต้องถูกรุกราน เพราะผู้ลี้ภัยมีที่อยู่สุขสบายตามสมควรแก่สภาพของตนแล้ว

3. สรุป

พระราชกรณียกิจทางด้านการแพทย์และการสาธารณสุขด้านต่าง ๆ มีผลในการแก้ปัญหาของประเทศชาติหลายด้าน เช่น

- 3.1 ด้านสุขอนามัย สามารถช่วยเหลือผู้เจ็บป่วยและทุกข์พลภาพเป็นจำนวนมาก
- 3.2 ด้านเศรษฐกิจ เมื่อราษฎรของประเทศมีสุขภาพพลานามัยดีทั้งกายและใจแล้ว ก็จะมีผลกำลังในการที่จะทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งยังผลให้เศรษฐกิจทั้งส่วนครอบครัวและส่วนรวมดีขึ้นด้วย

8.8 ด้านความมั่นคงของชาติ การที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงเลือกที่ตั้งของพระตำหนักโดยเฉพาะที่ภคินีราชนิเวศน์และภูพานราชนิเวศน์แล้วจะพบว่าพระตำหนักทั้งสองแห่งอยู่สุดकिनแดนประเทศไทย เป็นการประกาศความเป็นเจ้าของประเทศอย่างชัดเจน

ด้วยพระราชภารกิจที่สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถได้ทรงประกอบมาเป็นเวลาต่อเนื่องประมาณ 40 ปี เป็นที่ประจักษ์ชัดในความวิริยะอุตสาหะที่จะทำให้ประเทศไทยเจริญรุ่งเรือง รวมทั้งสมานหัวใจของประเทศเพื่อนบ้านจนได้รับการยกย่อง เช่น ข้อความตอนหนึ่งซึ่งสุวิทย์ ยอดมณี เล่าถึงพระราชกรณียกิจของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและพระราชวงศ์ว่า “พวกชาวต่างประเทศที่มีโอกาสได้ตามเสด็จพากันประหลาดใจไปตาม ๆ กันว่าพระมหากษัตริย์ของไทยและพระราชวงศ์ทรงทำงานหนักกันเช่นนี้เสียหรือ แม้แต่ นายแพทย์ชาวอเมริกันซึ่งเคยทำงานกับหน่วยแพทย์พัฒนาในประเทศอื่น ๆ มาแล้วหลายแห่งยังยอมรับว่าเขาเองไม่เคยทำงานหนักเหมือนอย่างตอนที่ตามเสด็จ ๆ และช่วยตรวจรักษาคนไข้ด้วยเช่นนี้มาก่อน” นอกจากนี้ สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถยังได้รับปริญญาคุณวุฒิบัณฑิตกิตติมศักดิ์ทางการแพทย์และสาธารณสุขจากมหาวิทยาลัยในประเทศ และต่างประเทศ เช่น มหาวิทยาลัยทัฟท์ รัฐแมตซาชูเซตได้ทูลเกล้าฯ ถวายปริญญามนุษยศาสตร์คุณวุฒิบัณฑิตกิตติมศักดิ์ ในฐานะที่ได้ทรงบำเพ็ญพระราชกรณียกิจบรรเทาทุกข์ผู้ลี้ภัยชาวกัมพูชาเป็นอย่างดี โดยเฉพาะอย่างยิ่งเด็กกำพร้าและทารก สหพันธ์พิทักษ์เด็ก ได้ทูลเกล้าฯ ถวายรางวัลเกียรติคุณ ในฐานะที่ทรงช่วยเหลือผู้ลี้ภัยชาวกัมพูชาเช่นเดียวกัน ราชวิทยาลัยอายุรแพทย์แห่งกรุงลอนดอน ประเทศอังกฤษถวายสมาชิกภาพกิตติมศักดิ์ ในฐานะที่ทรงเสียสละต่อวงการแพทย์ การสาธารณสุข ทั้งยังส่งเสริมให้สถาปนาราชวิทยาลัยอายุรแพทย์แห่งประเทศไทย และในฐานะที่เป็นองค์สภานายิกาสภาภาษาชาวไทยได้ทรงช่วยเหลือผู้ลี้ภัยชาวกัมพูชาด้วยพระทัยเปี่ยมไปด้วยความเมตตา คณะแพทยศาสตร์ โรงพยาบาลรามาธิบดี ได้ตั้ง “ศูนย์การแพทย์สิริกิติ์” ซึ่งเป็นศูนย์ช่วยเหลือคนจนและรักษาโรคซับซ้อน และกองทัพเรือได้ตั้ง “โรงพยาบาลสิริกิติ์” เพื่อเฉลิมพระเกียรติเนื่องในโอกาสที่สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ ทรงมีพระชนมายุครบ 5 รอบในวันที่ 12 สิงหาคม พ.ศ. 2535 นี้ แสดงให้เห็นว่าแม้สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ จะทรงมีพระราชกรณียกิจอื่น ๆ ที่เด่นจนเป็นที่กล่าวขวัญถึงทั้งในประเทศและต่างประเทศ เช่น พระราชกรณียกิจทางด้านการส่งเสริมศิลปชีพ ฯ เป็นต้น พระราชกรณียกิจทางการแพทย์และการสาธารณสุขก็เด่นไม่ด้อยไปกว่าพระราชกรณียกิจอื่น ๆ เลย

บรรณานุกรม

การศึกษานอกโรงเรียน, กรม. โครงการจัดการศึกษาออกโรงเรียนเพื่อพัฒนาศาลารวมใจ.
(อัครสำเนา)

“งานวิชาการแบบตึกดิน จุฬาฯ ถวายสมเด็จพระ 5 รอบ,” ไทยรัฐ. 5 มีนาคม 2535 : 5

“ถวายสมาชิกภาพกิตติมศักดิ์สมเด็จพระบรมราชินีนาถ,” เกลิมิเรอร์. 27 เมษายน 2531 : 1-2.

ทำงานโครงการพัฒนาเกษตรกรรมเบ็ดเสร็จตามพระราชดำริ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา, คณะ.
หนังสือสรุปผลงานโครงการพัฒนาเกษตรกรรมเบ็ดเสร็จตามพระราชดำริ จังหวัด
พระนครศรีอยุธยา ปี พ.ศ. 2525-2529. ม.ป.ท., 2530.

เบญจวรรณ จักรพันธ์, ม.ร.ว. “เรื่องประสบการณ์ของนิค,” ผู้หญิง. 8 (124) : 187, 189 ;
บ็อกซ์แรก ตุลาคม 2533.

ประชาสัมพันธ์, กอง สำนักงานเลขานุการกองทัพบก. บทความเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระนาง-
เจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ เรื่องภาษา, สาธารณสุข และคนไข้ในพระบรมราชาน-
ุเคราะห์. (อัครสำเนา)

..... เรื่องพระราชกรณียกิจด้านการทหารและมูลนิธิสายใจไทย. (อัครสำเนา)

ประมวลพระบรมฉายาลักษณ์ พระราชประวัติ และพระราชกรณียกิจ ของสมเด็จพระนางเจ้า
สิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ กรุงเทพฯ : อักษรบัณฑิต, 2520 จัดพิมพ์เพื่อเฉลิม-
พระเกียรติ เนื่องในวโรกาสเฉลิมพระชนมพรรษาสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรม-
ราชินีนาถ.

พระบรมราโชวาทและพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้าฯ
พระบรมราชินีนาถ. กรุงเทพฯ : อักษรพัฒนา, 2519 พิมพ์เป็นอนุสรณ์ในงาน
พระราชทานเพลิงศพ นายชวน สิงห์ลกะ ณ วัดเทพศิรินทราวาส 10 พฤศจิกายน
2519.

“แพทย์ฝรั่งทูลเกล้าฯ สมเด็จพระเจ้า” เกลิมิเรอร์. 26 เมษายน 2531 : 1-2.

มานิตย์ กฤษณะเทวินทร์, ราชินีของเรา. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์กรุงเทพ, 2534.

รวมใจพิทักษ์ไทย, ศูนย์. สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถและงานศิลปาชีพ. กรุงเทพฯ :
โรงพิมพ์พายัพ, 2528.

วิสุทธิจิตรา อูซชิน. “ศูนย์ศิลปาศิพิเศษบางไทร อนุรักษ์ศิลปหัตถกรรมไทย เพิ่มรายได้
เกษตรกร,” **ความรู้คือประทีป**. 3/27 : 17 : กรกฎาคม-กันยายน 2527.

ศึกษาศึกษา, กระทรวง. 100 ปี **กระทรวงศึกษาธิการ**. กรุงเทพฯ ฯ : อมรินทร์พริ้นติ้งกรุ๊ป, 2535.

“ศูนย์การแพทย์ศิริกิติ์ ช่วยคนงาน-รักษาโรคซับซ้อน,” **มติชน**. 10 พฤษภาคม 2534 : 1 และ 17.

“ศูนย์การแพทย์ศิริกิติ์ รวมเครื่องมือทันสมัย,” **ไทยรัฐ**. 10 พฤษภาคม 2534 : 1 และ 17.

“สศค้บรรมราชินีนาถทำงานเพื่อมนุษยชาติ,” **เดลินิวส์**. 27 เมษายน 2531 : 1 และ 20.

“สถาบันแพทย์อังกฤษถวายเกียรติสมเด็จ ฯ,” **ไทยรัฐ**. 27 เมษายน 2531 : 1 และ 6

สุเมธ ตันติเวชกุล. “บทบาทของโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริในการสนับสนุนการรักษาความ
มั่นคงของชาติในพื้นที่ชนบทของประเทศ,” **เอกสารวิจัยส่วนบุคคลในลักษณะวิชา
เศรษฐกิจ**. วิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร, 2528-2529.

เสริมสร้างเอกลักษณ์ของชาติ, สำนักงาน. **จากฟ้า...สู่ดิน เล่ม 4**. กรุงเทพฯ ฯ : อักษรไทย, 2533.

_____ **จากฟ้า...สู่ดิน เล่ม 5**. กรุงเทพฯ ฯ : อักษรไทย, 2533.

_____ **จากฟ้า...สู่ดิน เล่ม 6**. กรุงเทพฯ ฯ : อักษรไทย, 2534.

_____ **พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ กับการงานด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี**. กรุงเทพฯ ฯ :
วิศตอวี เพาเวอร์พอยท์ จำกัด, 2531